

Васіль Ткачоў

Варона

Амаль кожны раз яна прачыналася, калі горад яшчэ спаў. Ледзь-ледзь пачынала днець, людзей нідзе амаль не відаць і не чуваць, і жанчына, а жыве яна на другім паверсе, распахвала на верандзе насцеж акно — і адразу ж адчувала, як свежае паветра абдавала твар шчымлівай і лагоднай прахалодай. Куст жасміну ў апошні год падцягнуўся, і цяпер яго галлё нібыта просіцца да жанчыны ў госці: так-сяк абламала найбольш настырныя галіны; тыя, што можна было дастаць рукамі, адвяла ў бок. Вось, цяпер іншая справа: цяпер добра бачыць яна пад вокнамі сваіх кацянятак, яны задралі на добрую цётку свае кволенькія галоўкі, лыпаюць вочкамі, бывае, нядаўга могуць так трываць, тады яны проста куляюцца на бачок. Але — глядзяць, як толькі можна глядзяць на яе, на сваю карміцельку, глядзяць мужна, з надзеяй.

— І вы ўжо прачнуліся, мае харошыя? Бягу, бягу!..

Наталля Цітаўна любіла раніцы. Хоць і выйшла год назад на пенсію, пазней прачынацца не стала. Гэта толькі марыла: вось стану пенсіянеркай, тады адасплюся. Дзе там! Ці тое прывычка, ці нешта іншае, але як толькі загаворыць на кухні радыё, яна ўжо на нагах. І сёння таксама, як і кожнага ранку, жанчына спярша паставіла на пліту чайнік, а пакуль вада будзе падагравацца, заспяшалася на той жа балкон і пашукала вачыма сваіх гадаванцаў. А іх, прызнацца, і шукаць асабліва не трэба: кацяняткі тут як тут, а калі дзе і забавяцца, то адразу ж збягуцца пад яе балконам.

Дакладней — спаўзуца. Усе чацвёрта. Яны зусім маленькія, кволенькія, і нават самая нізкая трава для іх пакуль вялікая перашкода, замінае. Наталля Цітаўна ж забылася пра чай, ён так і астыне ў кубку. Яна похапкам накрышыла хлеба ў неглыбокую місачку, наліла туды малака. Для іх хопіць ежы. Паўтарыла сваё «бягу, бягу!», і асцярожна, каб не расплюхнуць сняданак для кацянятак, на выцягнутай рuce панесла місачку перад сабой. А калі тыя прыняліся сілкавацца, кожнае кацяняці паглядзіла, прымаўляючы:

— Сіроткі вы мае... Ешце, ешце, я вам яшчэ вынесу. Сама не вып'ю, я вам дам. Хто ж вінаваты, што ў вас мамкі няма. А дзе яна, вы, відаць, і самі не ведаеце. Толькі не паверу я, што кошка такіх немаўлятак магла кінуць, адцурацца. Такіх харошанькіх. Чалавек, даруй Госпадзі, можа, вунь паказваюць па тэлевізару, а кошка не дазволіць сабе такога... Можа, забіў хто вашу матку, а? Піце, ешце... Вось і малайцы. Толькі не штурхайцеся, усім хопіць. Падрасцеце, тады вам гора менш будзе. Лаўчэйшымі і хітрэйшымі станеце.

На прыстрэшку ганка, Наталля Цітаўна толькі цяпер заўважыла, сядзела ўчарашняя вялікая чорная варона, не зводзіла вачэй з місы, у якой вабілі яе дробненькія кавалачкі хлеба, насычаных малаком. Варона, відаць, аблізвалася...

— А, ты зноў тут? — з дакорам у голасе падняла на яе вочы жанчына.

Варона каркнула і, нібы засаромеўшыся яе, адварнула ся.

— Глядзі ў мяне: калі зноў у малых адбярэш ежу — лаяць цябе буду.

Зразумела? Ты ж глянь якая здаровая, можаш знайсці сабе што пакляваць, а дзе, скажы вот мне, яны, сіроты, возьмуць, хто паклапоціцца? Кыш!

Варона быццам зразумела жанчыну і паслухалася: узмахнула крыламі і пераляцела на суседняе дрэва, адкуль таксама не пераставала сачыць за кацянятамі і Наталляй Цітаўнай.

Тым часам на ганку паказалася з пузатай торбай новая суседка, жанчына сярэдняга веку. Як яе зваць-велічаць — Наталля Цітаўна не ведае, жыве яна высока — ажно на дзевятым, апошнім, паверсе, і з'явілася тут зусім нядаўна: памяншла, кажуць, двухпакаёвую кватэру на трох. Мае мужа і дачку-падлетка, гэта ўсе бачаць, ёсць у іх і даволі шыкоўная іншамарка. Дзе працуе гэтая жанчына, Наталля Цітаўна таксама не ведае, адно заўважыла, што кожнай раніцай спяшаецца некуды яна з туга набітай торбай. Як вось і цяпер. Новая суседка затрымалася каля Наталлі Цітаўны і кацянятак, моўчкі глядзела на іх, а тады напусціла на сябе строгасць і нечакана для яе мовіла халодным, як лёд, голасам:

— Разводзіце тут антысанітарыю!

— Як гэта? — ад нечаканасці, пачуўшы такое, Наталля Цітаўна ажно хаўкнула ротам: яна ж спадзьявалася, што новая суседка таксама паспачувае кацяняткам, якія рана засталіся без маці, а яна, бачце што!.. Цюкнула, бы маланкай.

— А начамаі што яны вырабляюць, каты гэтыя! — твару новай суседкі ажно пачырванеў ад злосці, яна паставіла торбу перад сабой: відаць, цяжкая, а мо сабралася доўга перавыхоўваць

Наталлю Цітаўну. — Спаць людзям не даюць. Вяселлі тут, бачце вы іх, ладзяць. Я на дзевятым паверху живу, і тое чую. Гэта непарадак.

— Пачакайце, пачакайце, не гарачыцеся, — пачала супакойваць суседку Наталля Цітаўна. — А я вось на другім паверсе, і мне каты не перашкаджаюць. Сплю. Не чую іх. Ага. Сплю і не чую.

— І спіце, а я не магу! Развялі тут звярынец. А сабак колькі! Божа, і што за людзі ў гэтым, цяпер ужо і маім, доме?! Вось там, на праспекце Касманаўтаў, дзе я жыла раней, такога няма. Але было. Я, я навяла парадак. Цяпер мяне там ўспамінаюць, упэўнена, усе добрым словам. А як жа інакш?!

Наталля Цітаўна ўздыхнула, раптам адчула, што перасыхае і храсне ў роце, а нейкая горыч захаланяла ёй у сярэдзіне грудзі. Усё ж яна знайшлася, каб сказаць:

— Не чакала я ад вас, жанчыны, такога зларадства. Вы ж сама маці. А кацяняткі сіроты... Няўжо вам не шкада іх?

— Калі шкадуеце, забярыце дамоў! — валёхаючыся з боку на бок, новая суседка пайшла па сваіх справах, і калі праходзіла пад клёнам, на якім сядзела варона, тая каркнула: — Кар-р!..., чым, падалося, нават спалохала яе, бо новая суседка ад каркання ажно здрыганулася, не адразу, а толькі ачوماўшыся, задрала галаву на дрэва, а тады зірнула на Наталлю Цітаўну, і злэшча папракнула: — Вось, атрымлівайце! Карміце, карміце і варон!.. Яны з вашымі кацянятамі даядуць. Не, я так не пакіну ўсё гэта!..

Настрой быў сапсаваны, але Наталля Цітаўна не асабліва зваяжала на

ўсё гэта, а больш пачала супакойваць кацянятак, нібы і тыя чулі злую цётку і разумелі ўсё, што яна сказала.

— Не слухайце вы яе, ешце, ешце. Возьмі, кажа, да сябе ў кватэру, калі так любіш... Гэта вас, мае харошыя, сказала, каб узяла. Я б узяла. Месца ёсць. А потым што буду рабіць, калі падрасцеце? Ці пракармлю я вас? Ды і прывыкну, а калі блізка да цела станеце, то адрываць потым балюча. Ведаю. А так вы на свежым паветры куляецеся-забаўляецеся, траўку, якую трэба, знойдзеце, па дрэвах палазіце... А ў мяне што? Асабліва радасці мала... Жыллё як жыллё... Чатыры сцяны... Ложак, стол... Тэлевізар уся радасць... А тут яшчэ такая аказія, мае харошыя: хварэю я часта, то бываю ў бальніцы... А каго папрашу, каб за вамі прыгледзіць і накарміць? Няма каго. Сын п'яніца, яму ключы не давяраю, а мужык, Сцёпка, памёр, ірад... А так, калі на вуліцы, з голаду не памрэце... Тут і сметніца побач... знайсці, кажучь, можна тое-сёе з ежы... Вам бы падрасці толькі хутчэй... на ногі стаць... А тая цётка, з дзевятага паверха, накінула на вас, як учора варона... Вароне — даравальна: сама галодная... А ты ж, суседка, — чалавек, то не будзь варонай, не адымай у кацянятак ежу... Жывое ж... Няўжо не баліць? Хай варона не разумее... А чалавек павінен бы... павінен бы чалавек...
Варона, нібы таксама пачуўшы і зразумеўшы словы жанчыны, каркнула і паляцела прэч. Кацяняты, насамктаўшыся малачка, пачалі забаўляцца. «Што з іх возьмеш — дзеці ж», — шчасліва ўсміхнулася Натал-

ля Цітаўна. Яна падняла парожнюю міску, паглядзела яшчэ раз на кацянятак, якія схаваліся ўжо ў кветніку — толькі па тым, што калываюцца ліліі, рамонкі і цыніі, можна было зразу мець, дзе яны, і заспяшалася піць чай. За сталом зноў успомніла новую суседку: «Трэба ж быць такой!.. Ай-я-яй!» Не выпускаючы з рукі кубак, Наталля Цітаўна падалася на балкон. Сёрбаючы кароткімі глыткамі халодны чай, яна пашукала вачыма кацянятак. Кветкі стаялі нерухома. «Спяць», — падумала жанчына і тут убачыла, як на тое месца, дзе колькі часу назад стаяла міска з ежай для кацянятак, прыляцела варона з кавалкам нечага ў дзюбе, паглядзела па баках, а потым паклала прынесенае на дол і села на прыстрэшак ганка. Сядзела і не зводзіла вачэй з кавалка каўбасы, як паспела заўважыць Наталля Цітаўна: чакала, трэба меркаваць, кацянятак. Нібы і яна ведала, што тыя — сіроты, і іх трэба агарнуць цеплынёй і клопатам.

На вачах Наталлі Цітаўны выкруліліся слязінкі. Яна паглядзела на варону, іх позіркі сустрэліся.

— Прабач, — сказала жанчына птушцы. — Ты ведаеш, за што...

Джала

Па даху лапаталі кроплі дажджу, а пашматаныя напярэдадні хмары віселі на небе дзіравым рэштатам. Сірацюк каторы раз паглядзеў у акно: ну, а там што, на дварэ? У лужынах, што ўтварыліся ў неглыбокіх ямінах на вузкай — як праехаць — дарозе, шпокалі бурбалкі. Нікога з людзей. Ды

і хто ў такую восеньскую непагадзь будзе шастаць? Калі толькі патрэба дужа ўжо пільная якая, а так — сядзі, дачнік, дома, падбівай рыштункі: што вырасла сёлета, што не ўратаваў ад спякоты і шкоднікаў, будуй планы на наступны год. Сірацюку ж было не да ўсяго гэтага — яго выклікалі ў горад, і акрамя паездкі нічога ў голаў не лезла. Там чакаюць. Сказалі строга, каб прыехаў, і ніякіх «не», бо два разы наведваліся да цябе, паважаны, самі, і толькі пацалавалі замок. Прыгразілі нават адміністрацыйным спагнаннем... Але як паедзеш, калі з самага ранку лье, бы з вядра? Гэта каб хоць меўся ўласны транспарт, тады б іншая справа. А так пакуль дачыкільгаеш да аўтобусага прыпынку — прамокнеш да ніткі, ніякі парасон не выратуе: вецер падхоплівае тыя дажджынкі і круціць імі, бывае, як хоча, таму не пакіне на адзенні жывога месца. «Вось табе і багач, вось табе і куркуль!.. А свайго транспарту няма. Пчалаяр, называецца. Трыццаць сем вулляў...» Злучыцца, Сірацюк ссоўваў бровы на пераноссі, хмурыў лоб і думаў: «А хто ж з іх, суседзяў па дачы і пакупнікоў мёду, і сапраўды мог падлічыць тыя вуллі? І калі? Быццам жа ніхто не заходзіць далей парога...» Ды і хто ён, той добразычлівец, які напісаў пра яго ў райвыканкам, які данёс, што Сірацюк, значыць, замест пяці вулляў, як быццам бы дазволенах па законе, трымае іх на трыццаць два больш? Каму вочы ён муліў сваімі пчоламі? Ды і наогул, існуе такі закон ці пісака той узяў яго са столі? Хаця не — з райвыканкама ж таксама нешта казалі пра тых пяць вулляў. Добра яшчэ, што

папрасілі прыехаць аднаму — без іх...
А то было б!

Сірацюк у Гомелі аказаўся пасля заканчэння інстытута, працаваў на «Гомсельмашы» інжынерам, а калі за-хварэў і дактары парайлі знайсці больш спакойны занятак, ён уладкаваўся ў заводскім санаторыі слесарам. Там, на прыродзе, і ўспомніў пра бацьку-пчалара, якому яшчэ хлапчуком дапамагаў майстраваць вулі і даглядаць пчол. Бацька на той час быў яшчэ жывы, і Сірацюк паехаў да яго на Міншчыну не проста праведаць, што ён рабіў даволі часта, а каб пагаварыць наконт пчол: маўляў, з'явілася жаданне і магчымасць (пабудаваў нарэшце на дачным участку дамок!) заняцца сур'ёзна таксама пчалярствам. Бацька, вядома ж, ухваліў сынава жаданне, паабяцаў на першым часе памагчы — даць некалькі вулляў з роем, ну, а там, сын, ты і сам пойдзеш, рукі ў цябе залатыя, нарабіш вулляў. Ён і нарабіў. Хоць і няпроста было: сям'я ж, ім увага таксама патрэбна, ды і за працу ў санаторыі трымаўся, як без працы. Разважаў: выйду на пенсію, і займуся тады пчоламі грунтоўна. Але пакуль тая пенсія, ён неяк нечакана і для сябе самога, і для іншых заставіў вуллямі ўсё, што толькі было можна. Але ж іх, вулляў, ніхто не бачыў. Яны былі пад дахам. Пчолы лётаюць, мёд сусед на дачы прадае ўсім жадаючым значна танней, чым на базары, і ўсе быццам задаволены: дзякуй за мёд, Сірацюк! Нават з горада заказы па-ступваюць.

І вось гэты выклік у райвыканкам, кабінет ён не запомніў, там падкажуць.

А дождж не перастае...

— Паеду! — вырашае нарэшце Сірацюк і наўмысна гаворыць гучна — каб і пчолы пачулі яго. — Паеду!.. А вы тут пабудзьце без мяне. Я ім так і заяўлю, у райвыканкаме: а каму кепска ад таго, што ў мяне пчол багата? У нас тут тры тысячы дачных участкаў, а пчолы толькі ў мяне. Ну і што, што звыш нормы? Старшыня ж мясцовага калгаса пахваліў мяне і словы падзякі сказаў: «Каб не вы, Сцяпан Мікалаевіч, то мы і не ведалі б, што рабіць. Раней пчол шмат было, мы і гора не зналі, а цяпер людзі лянуюцца іх трымаць... А як жа без пчол нам, хлебаробам, абыходзіцца? Гэта ж толькі дзякуючы ім у нас ураджаі і грэчкі, і яблык, і ягад... ды ўсяго ёсць. А каб яны не апылялі тую ж грэчку? Елі б мы кашу, пачакайце!»

Сірацюк пачаў апрагнацца. Ён канчаткова асмялеў і яго ўжо не палохаў дождж.

— І яшчэ скажу там, у райвыканкаме, — мужчына павярнуўся тварам да пчол, — што пералічыў значную частку выручаных за мёд грошай у дзіцячы дом. Даведкі, праўда, на руках не маю, бо не хапіла вачэй патрабаваць яе, даведку. Гэта б было, як у газеце чытаў: вось вам, сябры мае, грошы, а вы потым назавеце дзіцячы дом маім імем... Але што было, тое не адымеш: дапамагаў і яшчэ дапамагу. А таксама школу рамантаваў, у якой унукі вучацца. Гэтага мала хіба? — Ён вытрымаў паўзу, падышоў да люстэрка: — Тады дабаўлю, калі ім гэтага мала: а што, скажыце, ці не ваша заслуга, пчолы, што не п'ю і не палю? Лепшага нарколага, чым вы, пчолы, відаць, не

існуе... І можа мяне не штрафавець трэба, а хваліць, уганароўваць, што разам мы ратуем сады і пасевы, а? Ну, паехаў я... А што там скажуць — скажу і вам... Спадзяюся, вярнуся жывы і здаровы... Хаця і дадуць, адчуваю, працуханку... Як панесці дадуць...

Па дарозе да аўтобуса прыпынку Сірацюк успомніў пра пчалінае джала. «Цікава, — разважаў ён, — пчала, уджаліўшы чалавека, гіне, а чалавек, уджаліўшы чалавека, жыве і радуецца-пацяшаецца, відаць, што некага ўджаліў... на сёмым небе ад шчасця... Вось і цяпер, мусіць, глядзіць

ён у акно, седзячы ў сухім і чыстым пакойчыку, бачыць на вуліцы мяне, дурня старога, якому больш, чым іншым, трэба, і ажно падскоквае ад задавальнення: «Пчала яра нарэшце на дыван выклікалі! Так яму і трэба! Не будзе грошы грабсці лапатай! Наша ўзяла!..»

Аўтобуса яшчэ доўга не было.

Не было і картузіка на прыпынку, дзе б можна было схавацца ад дажджу...

Затое добра было пад шчыльным дахам пчолам Сірацюка. Ад гэтага — і яму самому.